

MENAC (Jugoszlávia), MALIŘ (Csehszlovákia), VINOGRADOV (SZU), ALITAN (NSZK), LAFFITTE (Franciaország).

Az elnöki tisztet MALIŘ, majd a választások lebonyolítása után VINOGRADOV látta el.

VINOGRADOV akadémikus, a legnagyobb élő szovjet nyelvész, akit a közgyűlés a Szövetség elnökének választott meg, előadást tartott az orosz nyelv világszerepéről.

Az alakuló közgyűlés a következő vezetőséget választotta meg: *Elnök:* VINOGRADOV (SZU); *Alelnökök:* Bulgária, Nagy-Britannia, NSZK, NDK, Franciaország, Csehszlovákia 1–1 képviselője.

Főtávkár: KOSZTOMAROV (SZU)

Pénztáros: KAROLAK (Lengyelország)

E székebb vezetőségen kívül „*Végrehajtó Tanácsot*” (Izspolzovjet) is választott a közgyűlés, amelybe minden ország egy-egy tagot delegált. (A magyar delegáció erre a tisztségre SUABA RÓBERTET jelölte.)

A Szövetség székhelye az első három évben Moszkva lesz, azután az újonnan választandó főtávkár országa szerint a székhely áthelyeződik a mindenkori főtávkár országába, de egy állandó dokumentációs központ marad Moszkvában.

A közgyűlés a következő alapdokumentumokat vitatta meg és fogadta el:

1. A Szövetség „*Szervezeti szabályzatát*” amely 7 cikkelyből áll: I. A Szövetség jogi

helyzete és a titkárság székhelye. II. A Szövetség célja és feladatai. III. A tagság. IV. A Szövetség szervei (Közgyűlés, Végrehajtó Tanács, Titkárság). V. A tisztségviselő személyek (elnök, hat alelnök, főtávkár, pénztáros). VI. Pénzügyek. VII. A szervezeti szabályzat megváltoztatása.

2. *Javaslatok a Szövetség tevékenységének alapvető irányaira a következő három évben.*

3. *Felhívás a világ orosz nyelv- és irodalomtanáraihoz.*

Kimondotta az alakuló közgyűlés, hogy a Szövetség kéri felvételét az UNESCO c. kategóriájú nemzetközi egyesületei csoportjába. Ennek különösen nagy jelentősége volt a nyugati országok számára, mert a moszkvai székhely a Szövetség jellegét illetően félreértésre adhat okot. Az UNESCO-jelleg kimondásával sikerült elérni, hogy a nyugati országok képviselői is megszavazták az első időszakra a Szövetség moszkvai székhelyét.

Az alapidokumentumok eredeti orosz szövegét közzétük módszertani folyóiratunkban. (Az idegen nyelvek tanítása 1967/6. szám.)

A magyar delegáció tagjai azzal tértek vissza a párizsi konferenciáról, hogy az orosz nyelvoktatás történetében jelentős eseménynek lehettek közreműködői.

KOSARAS ISTVÁN

MŰVELŐDÉSGAZDASÁGTAN A SZOVJETUNIÓBAN

A Szovjetunióban 1966. december 4–17. közt lefolytt tanulmányút tapasztalatai

A szovjet–magyar kulturális munkaterv 24/1. pontja alapján az oktatásgazdaságtani kutatások irányát és ezzel kapcsolatosan a költségvetési hatáskör egyes kérdéseit tanulmányoztam. Konzultáltam az SzKP Központi Bizottságának és a Szovjetunió Minisztertanácsának az általánosan képző középiskolák munkája további javításával kapcsolatos november 19-i határozatának értelmezéséről és a tervekről.

Látogatást tettem IVANOV elvtársnál, a szervezési főosztály helyettes vezetőjénél, GULMANOV elvtársnál a gazdasági főosztály vezetőjénél, SÁMIN elvtársnál, a moszkvai Lenin Pedagógiai Főiskolán a közoktatás gazdaságossági problémáit kutató laboratórium vezetőjénél, DUBNOVSKY elvtársnál, a leningrádi oktatási osztály vezetőjénél, a leningrádi Herzen pedagógiai főiskola rektoránál és GOLANT professzornál, valamint a 444-es moszkvai középiskolában.

1. *Az oktatás gazdaságosságával foglalkozó kutatás szervezete, irányai, eredményei*

a) 1964. október 17 tekinthető határhönek a problémakutatás szervezeti kialakulása-

ban. Az Állami Tervhivatal, a Központi Statisztikai Hivatal, a tudományos munkát koordináló állami bizottság, a felső- és középfokú szakoktatási minisztérium, az OSzFSzK Közoktatási Minisztériuma, a Neveléstudományi Akadémia képviselői megvitatják a tudományos kutatás alapvető irányát, módszertanát és a leginkább figyelmet érdemlő témák jegyzékét. A tudományos konferencia határozatot hozott az oktatás gazdaságossági problémáit koordináló 4 szekcióban működő (1. a közoktatás és a munkaerő reprodukálása, 2. az oktatás gazdaságossága, 3. a közoktatás tervezése, 4. más országok oktatásgazdaságtana) tudományos tanács létrehozására. A dokumentumokból és a kapott tájékoztatókból jól kivehető, hogy a kutatás valóságos szervezési központja és mozgatója a moszkvai Lenin Pedagógiai Főiskola közoktatás gazdaságosságát kutató laboratórium, amelynek vezetője SÁmin professzor.

Érdekes a laboratórium szervezeti elhelyezése. A moszkvai Lenin Pedagógiai Főiskola keretei között működik. A beszélgetésekből úgy tűnik, hogy a főiskola kereteit inkább praktikus szervezeti megoldásból választották. Ebből eredően jól kitapintható, hogy hármas-

célt követtek a szervezeti elrendezésnél: meglegyenek az elmélyült kutatás feltételei, előkészítsék az oktatásgazdaságtan főiskolai oktatását s ugyanakkor érzékenyen reagáljanak a közoktatás problémáira, segítsék a gyakorlati megoldást.

Több ízben említett tettek a köztársasági és megyei fiálekról, amelyeket a moszkvai kutató laboratóriumból instruírnak és gyakran személyesen is ellenőriznek. Ebből arra lehet következtetni, hogy a szovjetek közoktatási szervei számára dolgoznak ki tervfeladatokat. A fiálek szerepéről, működéséről közvetlen tapasztalatot nem szereztem, ezért célszerűnek tartanám, ha valaki megnézné.

A kutatás szervezése mellett a tudományos propaganda, illetőleg az oktatásgazdaságtan oktatása is előtérbe került. A felső és középfokú szakoktatási intézményekben szabadon választható szakelődásokat, speciális kollégiumokat ajánlottak.

A konferencia 1965 decemberében ismét ülésezett és lényegében folytatta az előző időszakban megkezdett munkáját a kutatási tevékenység koordinálása és a módszerek feltárása tekintetében. Egy vonatkozásban továbblépett: a tiszosztályos kötelező középiskolai oktatásra áttérés feltételeinek vizsgálatát és segítését is célul tűzte ki. A kutatók vagy talán inkább a tervezések központi témája lett az 1966. november 19-i határozat előkészítése.

Tudományszervezési szempontból két dolgot figyelemre méltó:

A kutatás segítését és koordinálását vezető állami szervek (Állami Tervhivatal, Központi Statisztikai Hivatal, oktatással foglalkozó minisztériumok), tudományos intézetek (Neveléstudományi Akadémia, tanárképző főiskolák) egyaránt feladatuknak tekintik. Nagyon céltudatosan veszik számba a kutató kádereket, kutatási lehetőségeket, mozgósítják, serkentik őket és munkájukat időközönként összegezik is.

Az állami szervek igénylik, hogy a kutatók közvetlenül segítsék a nagy átfogó közoktatáspolitikai célok megtervezését, megvalósítását, illetőleg a kutatók „elébe mennek” a problémáknak és témáik egy része közoktatáspolitikai feladatokat előkészítő, megtervező jellegű.

b) A kutatás koordináló tudományos tanács szekciói jelzik a kutatási irányokat és területeket. Az első problémakör a gazdasági élet és a közoktatás történeti összefüggéseit vizsgálja a Szovjetunióban a cári Oroszország helyzetéből kiindulva napjainkig. Bár a témák nagy része történeti jellegű, a problémakör mégis a jövőbe tekintő, mert történeti igazolást keres a jövőbeli feladatok megtervezéséhez, azoknak a gazdasági feltételeknek megteremtéséhez, amelyek a felnövekvő nem-

zedék képzésének, nevelésének magas színvonalát biztosítják a kommunizmus építésének időszakában.

A második problémakör a közoktatás mint a munkaerő újratermelésének formája problémakörrel foglalkozik. Ilyen témákkal találkozunk:

A szakkaderek képzésének szerepe a társadalmi termelés rendszerében.

A dolgozó lakosság megosztása a népgazdaság ágai és a végzettség színvonala szerint.

A közoktatás szerepe a munkásság, a kolhozparasztság minőségi összetételének változásában iparágak szerint a kommunizmus építésének egyes szakaszaiban.

A harmadik problémakörben a közoktatás gazdasági hatásfokát vizsgálják. Témái:

Az oktatás tartalmának a változása az ország gazdasági és tudományos-technikai fejlődésével összefüggésben.

A hatásfok vizsgálatának módszertana az oktatás ágai és formái szerint.

Az oktatás gazdasági hatásfokát jelző mutatók rendszere.

A közoktatás szerepe a tudományos-technikai haladás tempójának meggyorsításában.

A közoktatás alapvető ágai és formái, és a tantervi követelmények terjedelme a szakmunkások és a szakemberek képzése szempontjából.

Az oktatás tartalmának a változása az ország gazdasági és tudományos-technikai fejlődésével kapcsolatban.

A káderek jelenlegi önképzési rendszerének gazdasági jelentősége.

Az oktatás hatásfokának összehasonlító elemzése a nappali és esti középiskolákban, a bentlakásos iskolákban.

Az oktatás legújabb technikai eszközei felhasználásának gazdasági kérdései a középiskolákban és a felsőoktatási intézményekben.

Az ifjúság helyes szakmai irányításának útjai és módszerei.

A pedagógusok fizetési rendszerének tökéletesítése.

A negyedik problémakörben a közoktatástervezésével foglalkoznak. Témái:

A szakmunkás- és szakemberszükséglet megállapításának tudományos módszerei.

A közoktatás távlati tervezési módszereinek tökéletesítése, figyelembe véve a munka jellegének a technikai fejlődés következtében beálló változását.

A közoktatási terv az állami terv általános keretében és kapcsolata az ágazatokkal.

Az oktatási rendszer gazdaság-matematikai modellje.

A tanintézetek hálózatának ésszerű elhelyezése városban és falun. A tanintézetek optimális méretei.

Az optimális tanulói kontingens meghatározásának módszertana.

A kiadások tervezése az oktatás ágai és formái szerint.

A szakkaderek elosztásának és felhasználásának tervezése a népgazdaság legfontosabb ágaiban és gazdasági tájegységek szerint. Az oktatói káderezükséglet kiszámításának módszerei.

A közoktatás pénzügyi ellátásának forrásai és rendje.

A közoktatást irányító szervezet ésszerű felépítésének gazdasági számvetése.

És végül nagy számban vannak olyan témák, amelyek a külföldi országok oktatás-gazdaságtanával, a szocialista tábor országai-ban levő oktatási rendszer tökéletesítésével, a burzsoá elméletek kritikájával és a közoktatás jelentőségével foglalkoznak a fejlődő országok gazdasági haladása szempontjából. Ebben a témakörben igen figyelemre méltó a szak-kérdérgzés gazdasági hatásfokának összevetése a vezető kapitalista államokban.

2. A költségvetési hatáskör egyes kérdései

A kormányzat az oktatás pénzügyi felteleit a szovjeteken keresztül biztosítja. Az intézmények működési és fejlesztési költségei a járási, illetőleg a megyei szintű szervek költségvetésében szerepelnek, csak tendenciában érvényesül a központi irányítás. A nemzeti jövedelemből való részesedés után a köztársaságok művelődési kormányzata a pénzügyi szervekkel együtt mutatók (tanulócsoport stb.) alapján „bontja le” a költségvetést. Az alsóbb szervek költségvetése mutatók, normák alapján „áll össze”. A normák csak tájékoztató jellegűek, aminek területenkinti szabályozó jellegét alapvetően az objektív körülmények (például az egyes köztársaságok, autonóm területek között jelentkező fűtőanyag, villamosenergia, egyes élelmiszerek lényeges árkülönbözete) befolyásolják s kevésbé a helyi elhatározások. A bérpolitika, a fizetési rendszer, a beralap központilag meghatározott. Sem a köztársaságok, sem a helyi szovjetek a pedagógusok fizetési rendszerét nem változtat-hatják meg. A fizetések költségvetési fedezetének biztosításánál előforduló problémák gyors megoldására a Művelődésügyi Minisztériumban tartalékokat képeznek.

Két vonatkozásban centrális az oktatási kormányzat hatásköre: a költségvetési keretek lebontásakor a Pénzügyminisztériummal való hatáskörmegosztásban és a pedagógusok fizetési rendszerének érvényesítésében.

A beszélgetéseknél felmerült, hogy az oktatás szempontjából jó-e, elég hatékony-e a decentralizált pénzügyi hatáskör? Arra hajlot-tak, különösen Sámin elvtárs, hogy egyes kérdésekben (pl. a fejlesztés egyöntetűsége, a

„szintrehozás” miatt) a nagyobb centralizált-ság jobb lenne.

3. Az általánosan képző középiskolák munkájának javításáról

Az SzKP Központi Bizottsága és a minisztertanács a fenti tárgyban határozatot hozott, amit a Pravda november 19-i számában tett közzé. A határozat, amely tulajdonképpen kisebb méretű „reform,” észrevehetően a végrehajtás izgalmaiban tartja a tanügyi apparátust és a pedagógusokat.

Milyen összetevői vannak?

Nem helyes, ha a határozat tárgyát a 10 osztályos kötelező oktatással azonosítjuk, mert az csak az egyik eleme. Minden nyolc osztályt végzett tanulónak tovább kell tanulnia. Három lehetőség közül választhat: az első és a leginkább kívánatos, hogy a középisko-lába járók száma emelkedjék, a második lehet-ség a technikum s a harmadik a szakmunkás-tanuló iskola, amely után dolgoznak és esti középiskolában tanulnak. A kötelező közép-iskolai oktatás megvalósításának tehát három útja van.

Az intézkedés második eleme a középfokú oktatás belső arányainak megváltoztatása. Már ma is a nyolc osztály után továbbtanulók közt vitathatatlanul jelentős túlsúlyban van-nak az általánosan képző középiskolába fel-vettek. Az arányuk kb. 60%. A kötelező középiskolai oktatás megvalósítása során a tízosztályos középiskolai arány túlsúlyának növelését tervezik. A következő tanévre már 67%-ra gondolnak, ugyanakkor a szakmunkás-képzés kb. 15%-kal szinten marad, s kb. 15%-ra csökken a középfokú technikum nappali tagozatába lépők száma, mert kiépülőben van a 10 osztályos középiskolára épített felsőfokú technikum. A középfokú technikumok korlátozása erre vezethető vissza. A fennmaradó rész valószínűleg a munka mellett esti iskolák-ban továbbtanulóokra esik.

A határozat a szakmunkástanuló iskolákat „aláépítéssel” emeli.

Vannak, illetőleg lesznek 10 osztályra épített szakmunkás iskolák — vagy az idő-tartamuk miatt talán inkább tanfolyamok, — amelyekben a szakma bonyolultságától füg-gően néhány hónaptól egy évig tartó idő alatt képezik az utánpótlást.

A „reform” tanterv-revizió is. Azt a célt tűzték ki, hogy összhangba hozzák az általános és politechnikai képzés tartalmát. Arra az elhatározásra jutottak, hogy nem általában, mindennütt és kötelezően „szakmástanak” a 10 osztályos iskolákban, az iskolák nagy többségének politechnikai munkaiskolának kell lenni. A természettudományos tárgyakban és a matematikában érvényesítik a politechnikai ismereteket. A nevelők e tárgyakban tárják fel azt, hogy a természeti törvényeket megismerve

hogyan hasznosíthatják azt a termelésben. Elengedhetetlenek tartják a laboratóriumban és a tanműhelyben folyó munkát. A közoktatási szervek harcolnak az iskola „visszaelméletiesedése” ellen, helytelenítik a műhelyek felszámolását. Az iskolák egy tekintélyes részében, ahol a kedvező feltételek megvannak: van korszerű berendezés, „jól választott” szakma, hozzáértő oktató, a szakmai oktatás fakultatíve folyhat. A tantervek túlnyomó többségét korszerűsítik. A kötelező órák számát magasnak tartják és csökkentik. Az oktatási folyamat két oldaláról közelítve csökkentik a tanterv centrális előírások miatti „merevségét”. A tanulók igényeinek megfelelően bizonyos mértékű fakultatív oktatásokat engednek, továbbá a pedagógusok nagyobb teret kapnak a tantervi keretek kitöltésében, illetőleg a módszerek alkalmazásában. A korszerű oktatási eszközök intézményes és gyors ütemű elterjesztése is sürgeti a nagyobb módszertani „szabadságot”. Az új tanterveket a pedagógusok módszertani felkészítése után vezetik be.

Az állami, a párt- és egyéb társadalmi szervek politikai feladata a reform társadalmi bázisának további erősítése. Felhívják az ipari, mezőgazdasági és egyéb vállalatokat, kutatóintézeteket, hogy segítsék az iskolák anyagi bázisainak megszilárdítását, adjanak át az iskoláknak felszerelést, anyagot, segítsenek az iskolák építésében, felújításában és a tanulók nevelésében.

A határozat előkészítése során az oktatás-gazdasági kérdések nagy hangsúllyal merültek fel. Az oktatáspolitikai döntéseket a pénzügyi realitások mérlegelésével kapcsolták össze. Arra azonban nem tudok választ adni, hogy minden esetben az oktatási és a pénzügyi kérdésekről korrelációban döntöttek-e. Az bizonyos, hogy az elhatározásokban a gazdaságosabb megoldások szerepelnek. Arra a kérdésre, hogy miért az általánosan képző középiskolát fejlesztik, SAMIN elvtárs nagyon határozottan azt felelte; mert ez a gazdaságosabb és korszerűbb.

ARATÓ FERENC

NAGY SÁNDOR: DIDAKTIKA

Budapest, Tankönyvkiadó, 1967. 240 l.

NAGY SÁNDOR ez évben megjelent *Didaktika* című könyvében arra vállalkozott, hogy rendszerbe foglalja és értékeldően fejtsse ki „azt a világméretű erjedést”, mely az elmúlt esztendőekben — az iskolai tanítás terén — végbement.

Munkájában nagy hangsúllyal kerül előtérbe a pedagógiai munka hatékonyságának a fokozása: ennek érdekében a kapcsolat keresése a pedagógia társtudományával; az új módszerek és eszközök, szervezeti formák ismertetése, ezeknek az iskolai tanításba való szerves beillesztése.

A könyv egyetemi tankönyvnek is készült annak az egyszerű felismerésnek alapján, hogy „... nem vállalkozni e nagy és ma is folyamatosan levő átalakulás valaminő regisztrálására, egy könyvben történő áttekintésére, — azt jelentené, hogy kellő időben nem „teszszük át” e nagy átalakulás jövőbe mutató anyagát és tendenciáit a pedagógusképzés és pedagógus-továbbképzés mindnyájunk számára oly lényeges területére...” (5. l.)

Ezt a tényt azért kell különösen is kiemelni, mert a szerző eddigi munkássága is nagy hatással volt iskolai pedagógiánkra: a módszertanok, sőt sok esetben a tanítást szabályozó dokumentumok is az ő didaktikájára alapozottan készültek. Nincs kétség abban, hogy könyvében kifejtett álláspontja lényegesen gyorsítja majd a korszerű pedagógiai szemlélet és igények általánossá válását, ugyanakkor természetesen a pedagógusképzésben is meg-

valósulnak a feltételek arra, hogy az egyetemokről és főiskolákról kikerülő fiatal pedagógusok új szellemet vigyenek be az iskolákba, ismerjék a fejlődés várható következményeit, megértően fogadják a jövőben bekövetkező változásokat, ezekre másokat is fogékonyakká tegyenek.

A könyv az *Előszón* kívül 6 nagy fejezetre tagolódik. Ismertetésünkben fejezetenként kísérjük meg bemutatni tartalmát és szerzője lényeges megállapításait.

I. A didaktika fogalma, tárgya, kapcsolata más tudományokkal. Ebben a fejezetben különös jelentősége van annak az egyértelmű megállapításnak, hogy a didaktika nem elkülönült, önálló tudomány, de nem is kiegészítő tudomány, hanem *szerves része az általános pedagógiának*. Tárnya a nevelés nélkülözhetetlen résztevékenysége, az oktatás. Alapvető feladata a sikeres oktatás törvényszerűségeinek feltárása. Meggyőzően bizonyítja továbbá a szerző a *didaktika kapcsolatát más tudományokkal*, főleg a filozófiával, a pszichológiával, a szociológiával, a kibernetikával.

II. Az oktatás fogalma. Az oktatás fogalma egyaránt magában foglalja a *tanítást* és a *tanulást* mint egymással kölcsönhatásban lezajló aktív tevékenységeket. Már itt megfogalmazza a szerző a *nevelő jellegű oktatás* szükségességét, azt a kívánságot, „*hogy az elsajátítás ... az ismeretek megértésén, tudomásulvételén túl az alkalmazni tudást is jelentse, a műveletek megtanulását, melyek lehetővé teszik,*